

Dokumentas atspausdintas iš teismų praktikos paieškos sistemos INFOLEX. Praktika
(www.teismupraktika.lt)

Kortelė:

1786611_RegNr_e3K-7-278-469/2019

<http://www.infolex.lt/tp/1786611>

Santrauka:

LAT: bankrutuojančios įmonės administratorius neturi teisės reikšti ieškinį CK 6.930-1 straipsnio pagrindu

Civilinė byla Nr. e3K-7-278-469/2019

Teisminio proceso Nr. 2-69-3-02706-2018-6

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.6.11.6.; 3.3.1.14.; 3.3.1.18.2

(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2019 m. gruodžio 9 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Danguolės Bublienės, Alės Bukaviniienės, Andžej Maciejewski, Sigitos Rudėnaitės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Dalios Vasarienės ir Vinco Versecko,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Niskama“ kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 29 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Niskama“ ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei GLASS CON dėl mokėjimų pripažinimo negaliojančiais ir restitucijos taikymo.

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama **dėl teisės normų, reglamentuojančių bankroto administratoriaus teisę ginčyti bankrutuojančios įmonės atliktus mokėjimus Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.930¹ straipsnio pagrindu, aiškinimo ir taikymo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos šiuo teisės klausimu suvienodinimo.**

2. Ieškovė UAB „Niskama“, atstovaujama bankroto administratorės, kreipėsi į teismą, prašydama pripažinti niekiniais ir negaliojančiais jos atsakovei atliktus 2016 m. spalio 7 d. 26 000 Eur sumos, 2016 m. lapkričio 18 d. 5000 Eur sumos, 2017 m. sausio 24 d. 12 000 Eur sumos mokėjimus, taikyti restituciją, priteisiant ieškovei iš atsakovės 43 000 Eur, priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

3. Ieškovė paaiškino, jog Kauno apygardos teismo 2017 m. kovo 27 d. nutartimi jai iškelta bankroto byla. Ieškovės bankroto administratorė, patikrinusi įmonės sandorius ir buhalterinius dokumentus, nustatė, kad ieškovė 2016 m. spalio 7 d. atliko 26 000 Eur mokėjimą, 2016 m. lapkričio 18 d. – 5000 Eur mokėjimą, 2017 m. sausio 24 d. – 12 000 Eur mokėjimą UAB GLASS CON.

4. Šie mokėjimai buvo atlikti pažeidžiant imperatyvius CK 6.930¹ straipsnio reikalavimus dėl atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigai eiliškumo ir teismo nutartimi dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nustatytus apribojimus. Ieškovė nurodytų mokėjimų atlikimo metu buvo nemoki ir neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais. Ginčijamų mokėjimų dieną ieškovė turėjo pradelstų įsipareigojimų: 2016 m. spalio 7 d. – 757 404,07 Eur, o po atliktos ginčijamos operacijos „Citadele“ banko sąskaitoje liko 15 995,04 Eur, SEB banko sąskaitoje – 0,68 Eur, ieškovės kasoje – 37 499,62 Eur; 2016 m. lapkričio 8 d. – 762 122,03 Eur, tą dieną po atliktos ginčijamos operacijos banko sąskaitoje buvo 567,18 Eur, SEB banko sąskaitoje – 79 043,12 Eur, ieškovės kasoje – 7977,88 Eur; 2017 m. sausio 24 d. – 792 421,39 Eur, SEB banko sąskaitoje – 34 599,70 Eur, ieškovės kasoje – 10 402,74 Eur, tą dieną po atliktos ginčijamos operacijos „Citadele“ banko

sąskaitoje lėšų neliko. Pažymėjo, jog ginčijamų mokėjimo pavedimų metu ieškovė turėjo pirmesnės eilės kreditorių.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Kauno apylinkės teismas 2018 m. spalio 10 d. sprendimu tenkino ieškinį – pripažino niekiniais ir negaliojančiais UAB „Niskama“ 2016 m. spalio 7 d. 26 000 Eur mokėjimą, 2016 m. lapkričio 18 d. 5000 Eur mokėjimą, 2017 m. sausio 24 d. 12 000 Eur mokėjimą, atliktus atsakovės naudai, ir taikė restituciją; priteisė iš atsakovės 43 000 Eur; 6 procentų metines palūkanas, skaičiuojamas nuo 43 000 Eur sumos nuo bylos iškėlimo teisme (2018 m. vasario 26 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; paskirstė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

6. Teismas konstatavo, kad ieškovės grynąsias ir negrynąsias lėšas sudarė: 2016 m. spalio 7 d. – 79 496,10 Eur, įsipareigojimai kreditoriams – ne mažiau kaip 757 404,07 Eur; 2016 m. lapkričio 8 d. – 96 021 Eur, įsipareigojimai kreditoriams – ne mažiau kaip 762 122,03 Eur; 2017 m. sausio 24 d. – 45 002,44 Eur, įsipareigojimai kreditoriams – ne mažiau kaip 792 421,39 Eur, todėl ieškovė 2016 m. spalio 7 d., 2016 m. lapkričio 8 d., 2017 m. sausio 24 d. neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams tenkinti.

7. Byloje nebuvo pateikta įrodymų, patvirtinančių, kad ieškovė ginčijamų mokėjimų atlikimo metu turėjo įsipareigojimų pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo išieškojimo, dėl išmokų, atsirandančių iš darbo ir autorių sutarčių; pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą ir valstybės pinigų fondus. Ieškovės pateikti dokumentai taip pat patvirtino tai, kad 2017 m. sausio 20 d. buvo išduotas vykdomasis raštas dėl 9359,37 Eur išieškojimo iš UAB „Niskama“ kreditorės UAB „Bendrieji statybų projektai“ naudai, jis buvo pateiktas vykdyti 2017 m. vasario 1 d., tačiau nuo šio vykdomojo rašto išdavimo skolininkei kilo pareiga pagal jį atsiskaityti su išieškotoja.

8. Teismas, vertindamas 2017 m. sausio 24 d. atliktą 12 000 Eur pervedimą iš ieškovės sąskaitos į atsakovės sąskaitą, nurodė, jog ieškovė atliko mokėjimą pagal atsakovės pateiktą 2017 m. sausio 6 d. PVM sąskaitą faktūrą Nr. GL221, kuri buvo išrašyta šalių 2015 m. sausio 12 d. sudarytos pardavimo sutarties Nr. 150112 pagrindu. Byloje pateikti įrodymai patvirtino, kad dar iki 12 000 Eur UAB GLASS CON 2017 m. sausio 6 d. sąskaitos išrašymo ieškovė buvo skolinga kitiems kreditoriams, kurių reikalavimai atsirado anksčiau nei atsakovės finansinis reikalavimas. Teismas nepagrįstais laikė atsakovės teiginius, kad terminas atsiskaityti ieškovei su atsakove turėtų būti skaičiuojamas nuo sutarties pasirašymo dienos – 2015 m. sausio 12 d. – ir nuo šios dienos turėtų būti vertinama ieškovės finansinė būklė, bei vertino, jog prievolė ieškovei atsiskaityti pagal šią sutartį kilo nuo sąskaitos, kuri turėjo būti apmokama per 14 dienų, išrašymo.

9. Teismas, nustatęs, jog nurodytų lėšų pervedimo metu ieškovė neturėjo pakankamai lėšų atsiskaityti su visais kreditoriais, kiti kreditoriai iki 2017 m. sausio 6 d. sąskaitos išrašymo pareikšė ieškovei reikalavimus dėl didesnės sumos nei 700 000 Eur, iki 2017 m. sausio 24 d. buvo išduotas vykdomasis raštas dėl 9359,37 Eur išieškojimo iš UAB „Niskama“, ginčijamo pervedimo metu ieškovės grynąsias ir negrynąsias lėšas sudarė 45 002,44 Eur, sprendė, kad 2017 m. sausio 24 d. UAB „Niskama“ neturėjo pakankamai lėšų visiems kreditorių reikalavimams tenkinti, buvo pirmesnės eilės kreditorių palyginti su atsakove, todėl ieškovė, pervesdama į atsakovės sąskaitą 12 000 Eur, pažeidė imperatyvią atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumo tvarką, nustatytą CK 6.930¹ straipsnyje. 2017 m. sausio 24 d. ieškovė, sumokėdama atsakovei skolą už suteiktas paslaugas, suteikė atsakovei

pirmenybę prieš kitus kreditorius ir tokiais veiksmais pažeidė tiek savo, tiek savo kreditorių teises ir interesus, nes buvo atsiskaityta pažeidžiant kitų ieškovės kreditorių teises gauti apmokėjimą pagal anksčiau suėjusius ir neapmokėtus finansinius reikalavimus. Teismas laikė nepagrįstais ieškovės argumentus, kad ginčijamo sandorio sudarymo metu galiojo taikytos laikinosios apsaugos priemonės, todėl ieškovė vien dėl to neturėjo teisės atlikti mokėjimo pavedimo, pabrėžęs, jog Kauno apygardos teismo 2017 m. sausio 23 d. nutartimi bankroto byloje Nr. B2-1575-601/2017 leista skubiai vykdyti Kauno apygardos teismo 2017 m. sausio 17 d. nutarties dalį, kuria panaikintas UAB „Niskama“ turto areštas. Remdamasis nurodytais argumentais, teismas pripažino 2017 m. sausio 24 d. 12 000 Eur pervedimo iš ieškovės sąskaitos į atsakovės sąskaitą sandorį niekiniu ir negaliojančiu kaip prieštaraujantį imperatyvioms įstatymo nuostatoms. Vadovaujantis CK 1.80 straipsnio 2 dalimi, ieškovės reikalavimas dėl restitucijos taikymo buvo tenkintas, priteisiant ieškovei iš atsakovės 12 000 Eur.

10. Teismas, vertindamas 2016 m. spalio 7 d. atliktą mokėjimą, nurodė, jog UAB „Niskama“ šiuo mokėjimo pavedimu atsakovei grąžino 26 000 Eur paskolą pagal šalių 2016 m. spalio 4 d. sudarytą paskolos sutartį bei 2016 m. lapkričio 18 d. mokėjimo pavedimu UAB „Niskama“ grąžino atsakovei 5000 Eur paskolą pagal šalių 2016 m. spalio 28 d. sudarytą paskolos sutartį. Nors šiuos lėšų pervedimus atsakovė siekė pateisinti verslo logika, tačiau byloje nebuvo duomenų, kad 2016 m. spalio 4 d. ir 2016 m. spalio 28 d. paskolos sutartys leido išvengti bankroto, buvo kuo nors naudingos kitiems kreditoriams. Teismas sprendė, jog, atlikdama ginčijamus mokėjimus, ieškovė faktiškai buvo nemoki, jos mokumas dar pablogėjo ir ieškovė jais be teisinio pagrindo suteikė pirmenybę atsakovei prieš kitus kreditorius, taip pažeisdama jų teises. Teismas vertino, jog, nepaisant to, kad 2016 m. spalio 4 d. sudarytos paskolos sutarties įvykdymui užtikrinti buvo įkeistas ieškovei priklausantis turtas – automobilis, išieškojimas iš įkeisto turto nebuvo pradėtas vykdyti, todėl nėra pagrindo spręsti, kad atsakovė tapo privilegijuota kitų ieškovės turėtų kreditorių atžvilgiu ir, ieškovei 2016 m. spalio 7 d. mokėjimo pavedimu grąžinant atsakovei pagal šalių 2016 m. spalio 4 d. sudarytą paskolos sutartį skolą, nebuvo pažeistos kitų kreditorių teisės.

11. Teismas pažymėjo, jog byloje nėra duomenų, kad ginčijamų sandorių sudarymo metu ieškovė turėjo pradelstų vykdytinų mokėjimų CK 6.930¹ straipsnio 1 dalies 1–4 punktuose nustatyta pirmąją–ketvirtąją eilę. Tačiau buvo atlikti ginčijami 2016 m. spalio 7 d. ir 2016 m. lapkričio 18 d. mokėjimai penktos eilės kreditoriui (atsakovei), esant pareikštiems kitiems tos pačios eilės kreditorių pradelstiems reikalavimams, todėl 2016 m. spalio 7 d. ir 2016 m. lapkričio 18 d. pervedimo (26 000 Eur ir 5000 Eur) sandoriai buvo pripažinti niekiniais ir negaliojančiais kaip prieštaraujantys imperatyvioms įstatymo nuostatoms.

12. Remdamasis nustatytais aplinkybėmis, vadovaudamasis CK 1.80 straipsnio 2 dalimi, teismas sprendė, jog ieškovės reikalavimas dėl restitucijos taikymo tenkintinas, priteisiant ieškovei iš atsakovės 31 000 Eur (26 000 Eur + 5000 Eur), be to, priteisus 43 000 Eur (26 000 Eur + 5000 Eur + 12 000 Eur), iš atsakovės taip pat išieškomos ir 6 procentų dydžio procesinės palūkanos nuo ieškovei priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. vasario 26 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.

13. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovės apeliacinį skundą, 2019 m. sausio 29 d. sprendimu Kauno apylinkės teismo 2018 m. spalio 10 d. sprendimą panaikino ir priėmė naują sprendimą – ieškinį atmetė, paskirstė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

14. Kolegija pažymėjo, jog pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso (toliau – ir CPK) 27 straipsnio 1 dalį ieškinys pagal bylų teisingumą reglamentuojančias normas turėjo būti teikiamas

Kauno apygardos teismui, tačiau proceso normos nenustato, kad bendrosios kompetencijos teismų teisingumo taisyklių pažeidimas sudaro absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą.

15. Kolegija, vertindama kilusį ginčą, remdamasi CK 1.80 straipsnio 1 dalimi, 6.930¹ straipsniu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 12 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-351-611/2017 pateiktais išaiškinimais, pažymėjo, jog tam, kad atlikti mokėjimai būtų pripažįstami prieštaraujančiais imperatyviosioms įstatymo normoms ir atitinkamai niekiniais, turi būti nustatyta CK 6.930¹ straipsnyje nurodytų sąlygų visuma: pirma, kad skolininkas atsiskaitymo metu neturėjo pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams tenkinti; antra, ar egzistavo tuo metu pirmesnės eilės kreditoriai, kaip jie įvardijami minėtoje normoje, palyginti su kreditoriumi, kuriam atliktas mokėjimas yra ginčijamas. Tik esant šių dviejų sąlygų visumai skolininko atliktas mokėjimas gali būti pripažįstamas pažeidžiančiu CK 6.930¹ straipsnio reikalavimą ir atitinkamai negaliojančiu CK 1.80 straipsnyje įtvirtintu pagrindu.

16. Kolegija pabrėžė, jog byloje nustatyta ir šalys neginčija, kad ieškovė, 2016 m. spalio 7 d., 2016 m. lapkričio 18 d., 2017 m. sausio 24 d. atlikdama atsakovei 43 000 Eur sumos mokėjimus ir taip visiškai atsiskaitydama su atsakove, neturėjo pakankamai apyvartinių lėšų ir negalėjo vykdyti esamų kreditorių reikalavimų, todėl ginčijamų mokėjimų atlikimo metu ieškovė turėjo pareigą laikytis CK 6.930¹ straipsnyje nustatyto atsiskaitymo su kreditoriais eiliškumo.

17. Kolegija pažymėjo, jog nors pirmosios instancijos teismas nurodė, kad ieškovė, sumokėdama atsakovei visą skolą pagal ginčijamus mokėjimus, suteikė atsakovei pirmenybę prieš kitus kreditorius ir tokiais veiksmais pažeidė tiek savo, tiek savo kreditorių teises ir interesus, nes buvo atsiskaityta pažeidžiant kitų ieškovės kreditorių teises gauti apmokėjimą pagal daug anksčiau suėjusius ir neapmokėtus finansinius reikalavimus, tačiau iš byloje pateikto „Citadele“ banko sąskaitos išrašo, AB SEB banko sąskaitos išrašo, UAB „Energetikos remontas“ pateikto 2017 m. liepos 10 d. skolų suderinimo akto matyti, jog nurodytu laikotarpiu (2016 m. spalio 7 d. – 2017 m. sausio 25 d.) iš ieškovės sąskaitos buvo atliekami mokėjimai ne tik atsakovei, bet galimai ir kitiems asmenims. Iš pateiktų išrašų nebuvo galimybės nustatyti, ar ieškovė nurodytu laikotarpiu neatsiskaitė su kitais kreditoriais galimai pažeisdama, nepažeisdama CK 6.930¹ straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytą eiliškumą. Pirmosios instancijos teismas šių aplinkybių nesiaiškino ir netyrė, nors vertinant atsiskaitymo eiliškumo pažeidimą esminę reikšmę turi dokumento, kurio pagrindu atliekamas mokėjimas, teisinė prigimtis (vykdomasis dokumentas ar kitas dokumentas, kurio pagrindu turi būti atliekamas mokėjimas) ir paties reikalavimo rūšis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-504-1075/2018).

18. Kolegijos vertinimu, bylos duomenys leido teigti, kad ankstesnius nei atsakovė reikalavimus ieškovei, tikėtina, turėjo penktos eilės kreditoriai: UAB „Mimeta“ – 45 365,15 Eur; UAB „Kesko Senukai“ – 6350,85 Eur, UAB „Šakių šilumos tinklai“ – 1923,35 Eur, UAB „Ainava“ – 1288,92 Eur, UAB „Vizgintos statyba“ – 1400 Eur, UAB „Santermita“ – 1105,42 Eur, IĮ statybos firma „Selsa“ – 2000 Eur, UAB „Statybų kodas“ – 108 000 Eur, BĮ Ignalinos kultūros ir sporto centras – 527,11 Eur, UAB „Lakmalit“ – 550 Eur, UAB „Kelranga“ – 23 566,49 Eur, UAB „Struktūra“ – 561 212,59 Eur, UAB „VAP Glass“ – 1345,76 Eur, UAB „Intra Legam“ (UAB „Dengsta“ reikalavimų teisių perėmėja) – 7791,60 Eur, D. P. KŪB „Danalta“ – 602,53 Eur, UAB „Energetikos remontas“ – 7000 Eur, UAB „Dahlgera“ – 5518,07 Eur, UAB „Arevita“ – 5040 Eur, UAB „Marijampolės apskrities atliekų tvarkymo centras“ – 2474,18 Eur, UAB „Bendrieji statybų projektai“ – 9359,37 Eur. Tokiu būdu būtent kreditorės, nurodytos šios nutarties 18 punkte, kurios turėjo ankstesnius reikalavimus ieškovei nei atsakovė, o ne ieškovė, teigdama, kad dėl pirmenybės suteikimo atsakovei atsiskaitant su ja, kaip su viena iš kreditorių, pažeistos visų kitų jos kreditorių teisės ir teisėti interesai, turėjo teisę pareikšti ieškinį, kad UAB „Niskama“ atlikti ginčijami mokėjimai pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje

įtvirtintą nuostatą, todėl sandoris negalioja (CK 1.80 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018).

19. Remdamasi tuo, kas nurodyta, kolegija sprendė, jog pirmosios instancijos teismas, konstatavęs, kad ieškovės atlikti ginčijami mokėjimai pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą imperatyvą, todėl sandoris negalioja (CK 1.80 straipsnio 1 dalis), nepagrįstai tenkino ieškinį. Kolegija taip pat pabrėžė, jog pirmosios instancijos teismas iš viso nepasisakė dėl CK 6.66 straipsnyje nustatytų pagrindų ir netyrė aplinkybių, būtinų materialiajai teisei taikyti ir šiuo pagrindu.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

20. Ieškovė kasaciniu skundu prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 29 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2018 m. spalio 10 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

20.1. Apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 12 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-351-611/2017 ir 2018 m. balandžio 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-176-219/2018 nuosekliai plėtojamoms praktikoms, leidžiančios bankrutuojančiai įmonei reikšti ieškinius dėl jos mokėjimų, atliktų pažeidžiant atsiskaitymų su kreditoriais eiliškumą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018, kuria rėmėsi apeliacinės instancijos teismas ir kurioje nurodoma, jog ieškinius dėl mokėjimo eiliškumo pažeidimo turi reikšti ne bankrutuojanti įmonė, o jos kreditoriai, pateikti išaiškinimai neatitinka iki tol nuosekliai plėtotos teismų praktikos, todėl galima teigti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ginčijamu teisės klausimu yra nevienoda.

20.2. Remiantis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ir ĮBĮ) 11 straipsnio 5 dalies 4 punktu, administratorius gina visų kreditorių, taip pat bankrutuojančios įmonės teises ir interesus, organizuoja ir atlieka būtinus bankroto proceso darbus. Įvertinus šią nuostatą, bankroto proceso specifiką, tai, jog sandorį nuginčijus gautos lėšos turi būti grąžinamos bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamos atsiskaityti su visais kreditoriais ĮBĮ nustatyta tvarka, nėra pagrindo teigti, jog bankrutuojanti įmonė negali būti tinkama ieškove šio pobūdžio bylose.

20.3. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nesivadovavo ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8, 14 punktu nuostatomis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2012 yra nurodyta, jog sandorių ginčijimas įmonių bankroto procese turi tam tikrų ypatumų. ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punkto nuostata patvirtina, jog įmonės bankroto atveju sandorių ginčijimas – bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisė ir pareiga. Bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškelimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, tarp jų – ir CK 6.66 straipsnio pagrindu, nes pagal ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 14 punktą administratorius gina visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-917/2003). Ieškovės vertinimu, ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punktas suteikia teisę bankroto administratoriui ginčyti visus sandorius, priešingus įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusius turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, – tokie sandoriai gali būti ir sandoriai, kuriais pažeidžiamas imperatyvus atsiskaitymų eiliškumas. Tokiai pozicijai, jog tinkamais ieškovais laikytini tik bankrutuojančios įmonės kreditoriai ir tik tie, su kuriais prievolė atsiskaityti kilo anksčiau nei su tuo kreditoriumi, kuriam atlikti ginčijami mokėjimai ar su kuriuo sudaryti kiti ginčijami sandoriai, pažeidžiantys atsiskaitymų eiliškumą, nėra pagrindimo, nes pagal ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 14 punktą

bankroto administratorius gina bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesus, kai tokie veiksmai yra atliekami ginčijant sandorius, kuriais pažeistas imperatyvus atsiskaitymų eiliškumas.

20.4. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė CPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktą, 327 straipsnio 1 dalies 2 punktą, 2 dalį. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas nepasisakė dėl CK 6.66 straipsnyje nustatytų pagrindų, tačiau negražino bylos nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui, be to, teismas nevertino ginčijamų sandorių CK 6.66 straipsnio pagrindu, o ieškinį atmetė. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismo išvada dėl netinkamos ieškovės galėtų būti taikoma tik ta apimtimi, kuria mokėjimai ginčijami CK 1.80 straipsnio pagrindu, tačiau toks vertinimas netaikytinas ginčijant sandorius CK 6.66 straipsnio pagrindu. Tokį požiūrį patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018 pateikti išaiškinimai. Taigi, apeliacinės instancijos teismui pripažinus UAB „Niskama“ netinkama ieškove CK 1.80 straipsnio kontekste, tačiau nevertinus ginčijamų mokėjimų CK 6.66 straipsnio pagrindu, buvo pažeistos nurodytos procesinės nuostatos.

21. Atsakovė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti, Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 29 d. sprendimą palikti nepakeistą bei priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:

21.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018 pateikta teisės taikymo taisyklė, jog ginčyti skolininkės atliktus sandorius CK 6.930¹ straipsnio pagrindu turi teisę tie kreditoriai, kurie turėjo ankstesnius reikalavimus tokiam skolininkui, o ne pats skolininkas, yra pagrįsta. Tai paaiškinama tuo, kad tik pats skolininkas (arba jo vadovas) turi kontroliuoti ir įvertinti, ar konkretaus mokėjimo metu yra kitų tos pačios ar aukštesnės eilės skolininko kreditorių, kuriems pirmiausia turi būti atliekami mokėjimai. Jeigu tokia pareiga pažeidžiama, tokiu atveju ne pats skolininkas (ar jo vadovas, ar paskirtas bankroto administratorius), o tie kreditoriai, kurie turėjo ankstesnius reikalavimus tokiam skolininkui, gali ginčyti skolininko sudarytus sandorius CK 6.930¹ straipsnio pagrindu. Priešingu atveju būtų nepagrįstai suteikiamas prioritetas nesąžiningo skolininko interesams, kai jis pats pažeidžia imperatyvią įstatymo nuostatą, o vėliau ginčija tokį sandorį CK 6.930¹ straipsnio pagrindais, nepriklausomai nuo to, ar kita sandorio šalis buvo sąžininga. Jeigu fizinis ar juridinis asmuo pažeidžia CK 6.930¹ straipsnio nuostatas, tokiu atveju tokio asmens paskirtas bankroto administratorius turi teisę reikalauti žalos atlyginimo iš fizinio asmens ar juridinio asmens vadovo, dėl kurio veiksmų kilo toks pažeidimas, o ne tokio asmens vardu ginčyti sandorius.

21.2. Nepagrįstas kasacinio skundo argumentas, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nesivadovavo I?BI? 11 straipsnio 5 dalies 14 punkto nuostata. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra konstatuota, kad sprendžiant, ar buvo pažeistos kreditoriaus teisės ginčijamu sandoriu suteikiant pirmenybę kitam kreditoriui, reikia atsižvelgti į tai, kad, kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2010; 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2012). Nors bylos duomenimis nustatyta, kad ankstesnius nei atsakovė reikalavimus ieškovei turėjo ir kiti kreditoriai, tačiau šioje situacijoje yra reikšminga tai, kad ieškinį reiškė ne šie kreditoriai, bet pati skolininkė. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sprendė, kad nagrinėjamu atveju nebuvo pažeistas CK 6.930¹ straipsnio 2 dalyje reglamentuojamas atsiskaitymo pagal tos pačios eilės reikalavimus eiliškumas.

21.3. Ieškovė byloje neįrodinėjo nei ieškinio pagrįstumo CK 6.66 straipsnio pagrindu, nei atsakovės nesąžiningumo. Be to, vertinant ginčo mokėjimus ir minėtų sandorių sudarymo aplinkybes yra svarbu atsižvelgti į aplinkybes, kurioms esant buvo atlikti mokėjimai. 2016 m. spalio 4 d. paskolos sutarties įvykdymui užtikrinti ieškovė atsakovės naudai įkeitė 2008 m. automobilį „Mercedes Benz“, kuris buvo naudojamas ieškovės ūkinėje veikloje. Ginčo mokėjimu grąžindama atsakovei pasiskolintus 26 000 Eur, ieškovė siekė išsaugoti šį įkeistą turtą, tokiu būdu neblogindama savo, o kartu ir savo kreditorių padėties, todėl paskolos atliekant ginčo pavedimą grąžinimas buvo racionalus ieškovės elgesys, nulemtas verslo logikos. Atsakovė 2016 m. spalio 4 d. bei 2016 m. spalio 28 d. su ieškove sudarytomis paskolos sutartimis ieškovei suteikė trumpalaikes paskolas, šiomis buvo kompensuotas (bent iš dalies) ieškovės apyvartinių lėšų trūkumas, gautos lėšos panaudotos ieškovės ūkinėje veikloje, vykdant ieškovės prisiimtus įsipareigojimus tretiesiems asmenims. Siekdama užtikrinti ginčo šalių abipusį pasitikėjimą ir ateityje iš atsakovės gauti komercinei veiklai reikalingų lėšų, ieškovė pagrįstai laikėsi paskolos sutartimis prisiimto įsipareigojimo laiku grąžinti atsakovei paskolos sumą. Pagal 2016 m. ieškovės buhalterinius duomenis kitų finansavimo šaltinių veiklai reikalingoms apyvartinėms lėšoms gauti ieškovė, tikėtina, nebūtų gavusi. Be to, vykdydama 2017 m. sausio 24 d. mokėjimo pavedimą ieškovė su atsakove atsiskaitė už pagal šalių 2015 m. sausio 12 d. sudarytą pardavimo sutartį teikiamą paslaugą. Ieškovei su atsakove už paslaugą neatsiskaičius, ieškovė nebūtų įvykdžiusi klientui prisiimtų įsipareigojimų.

Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

22. Šioje kasacinės justicijos byloje keliamas teisės klausimas, ar įmonės bankroto administratorius, gindamas bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesus, turi teisę ginčyti įmonės iki bankroto bylos iškėlimo atliktus atsiskaitymus ir reikalauti išmokėtų lėšų priteisimo iš jas gavusio kreditoriaus CK 6.930¹ straipsnio pagrindu, remdamasis tuo, kad buvo pažeistas šiame straipsnyje nustatytas atsiskaitymų eiliškumas.

23. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad, siekiant atsakyti į šį klausimą, tikslinga išanalizuoti ĮBĮ, CK 6.66 ir 6.930¹ straipsniuose įtvirtintų kreditorių teisių gynimo institutų tikslus bei taikymo ypatumus bei šių nuostatų sisteminių ryšių.

Dėl nemokios (bankrutuojančios) įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo ypatumų

24. Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja kiekvienam asmeniui, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisę kreiptis į teismą (Konstitucijos 30 straipsnis). Ši konstitucinė maksima atspindėta CPK 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatoje, pagal kurią kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Nagrinėjamoje byloje kilusi teisės aiškinimo ir taikymo problema susijusi, be kita ko, su Įmonių bankroto įstatyme nustatytais suinteresuotų asmenų teisių gynimo tvarkos ypatumais.

25. Pagal bendrąsias materialiuųjų įstatymų taikymo laiko atžvilgiu taisyklės nagrinėjamoje byloje taikytinos ginčijamų sandorių sudarymo metu – 2016 m. spalio 6 d. – 2017 m. sausio 24 d. galiojusios

Įmonių bankroto įstatymo (2001 m. kovo 20 d. Nr. IX-216) nuostatos. Todėl toliau nutartyje bus nurodomos aktualios 2016 m. spalio 6 d. – 2017 m. sausio 24 d. ĮBĮ redakcijos normos.

26. Ginčui taikytino ĮBĮ 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta įstatymų konkurencijos taisyklė, pagal kurią kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, kreditoriaus teisę į reikalavimų tenkinimą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą, išskyrus nustatytąjį Lietuvos Respublikos finansinio užtikrinimo susitarimų įstatyme, mokesčius ir kitas privalomasias įmokas ir jų administravimą bankroto proceso metu, įmonėse taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatomis.

27. Viena iš esminių įmonių bankroto procedūros savybių yra ta, kad pagal ĮBĮ įtvirtintą reguliavimą nuo bankroto bylos iškelimo įmonės valdymas pereina teismo paskirtam bankroto administratoriui (ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalis). Bankroto administratorius, be kita ko, gina visų kreditorių, taip pat bankrutuojančios įmonės teises ir interesus (ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 14 punktas); imasi priemonių skoloms išieškoti iš įmonės skolininkų (ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 23 punktas). Nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos teisė valdyti, naudoti bankrutuojančios įmonės turtą (lėšas) ir juo disponuoti suteikiama tik administratoriui. Nė vienas įmonės kreditorius ar kitas asmuo neturi teisės perimti bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto ir lėšų kitaip, negu nustatyta šio įstatymo (ĮBĮ 14 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Atitinkamai ĮBĮ 9 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo priėmimo dienos įmonės kreditoriai laikomi turinčiais teisinį suinteresuotumą ir turi teisę kreiptis į teismą su prašymu įtraukti juos į bylą trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teisėmis.

28. Aptartos ĮBĮ nuostatos įmonės kreditorių teisių gynimo aspektu iš reiškia ir tai, kad nuo bankroto bylos iškelimo kreditoriai netenka teisės reikšti tiesioginių reikalavimų bankrutuojančiai įmonei, iki bankroto bylos iškelimo nepatenkinti kreditorių reikalavimai gali būti tenkinami tik ĮBĮ nustatyta tvarka. Kreditorių teises ĮBĮ nustatyta tvarka gina bankroto administratorius, be kita ko, reikšdamas ieškinius dėl lėšų išieškojimo į bankrutuojančios įmonės turto masę.

29. Kaip nuosekliai nurodoma kasacinio teismo nutartyse, bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei kartu sudarant sąlygas visiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916 17, 22 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).

30. Bankrutuojančios įmonės kreditorius turi teisę reikšti netiesioginį ieškinį (CK 6.68 straipsnis), pareikšdamas ieškinį skolininko (bankrutuojančios įmonės) vardu, jei pati bankrutuojanti įmonė (jos administratorius) savo teisės neįgyvendina. Tačiau ir tokiu atveju, patenkinus netiesioginį ieškinį, išreikalautas turtas būtų įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti (CK 6.68 straipsnio 5 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-211-469/2017 26 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką). Kreditoriaus teisė reikšti tiesioginį ieškinį yra išimtis iš nurodytų taisyklių, aiškinama ir taikoma itin siaurai – individualaus delikto atveju (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 24 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-7-115-915/2017 39 punktą). Kreditoriaus teisės reikšti tiesioginį ieškinį problema nagrinėjamam ginčui neaktuali, todėl šiuo klausimu plačiau nepasisakoma.

31. ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punkte įtvirtinta viena iš bankroto administratoriaus pareigų – ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos patikrinti

įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškelimo dienos, ir pareikšti ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais.

32. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad įmonės bankroto atveju sandorių ginčijimas – bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisė ir pareiga. Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai – priešingumas įmonės veiklos tikslams ir (ar) galima įtaka įmonės mokumui. Dėl to bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškelimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, tarp jų – ir CK 6.66 straipsnio pagrindu, nes pagal Įmonių bankroto įstatymą administratorius gina visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2012 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).

33. Nagrinėjamos bylos teisinės problematikos kontekste išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad būtent CK 6.66 straipsnyje įtvirtintas actio Pauliana (Pauliano ieškinys) institutas yra teisinis pagrindas, kuriuo remdamasis bankroto administratorius turi galimybę nugincyti iki bankroto bylos iškelimo įmonės atliktus mokėjimus (atsiskaitymus), dėl kurių neteisėtai suteiktas prioritetas vienam iš kreditorių ir atitinkamai sumažinta galimybė kitiems kreditoriams gauti reikalavimų patenkinimą iš bankrutuojančios įmonės turto.

34. Aktualioje nagrinėjamam ginčui ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalies redakcijoje buvo nustatyta, kad jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo nedelsdami, bet ne vėliau kaip per 5 dienas po to, kai įmonė tapo nemoki ir įmonės dalyviai per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus dalyvių susirinkimui sušaukti, bet ne vėliau kaip per 40 dienų, nesiėmė priemonių įmonės mokumui atkurti.

35. Bankrotas – teisės aktų nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būseną, kai siekiama šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą (ĮBĮ 2 straipsnio 1 dalis). Ginčui taikytinos ĮBĮ redakcijos 9 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad bankroto byla iškeliama, jeigu teismas nustatė, kad yra bent viena iš šių sąlygų: 1) įmonė yra nemoki arba įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) darbo užmokestį ir su darbo santykiais susijusias išmokas; 2) įmonė negali arba negalės vykdyti įsipareigojimų. Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradėsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės (ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalis).

36. Iš sisteminio aptartų nagrinėjamam ginčui taikytinų ĮBĮ nuostatų vertinimo išplaukia išvada, kad įmonės vadovas (ar kiti asmenys pagal kompetenciją) turi pareigą pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo, kai įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ne dėl laikino pobūdžio finansinių sunkumų, o dėl to, kad įmonė yra nemoki ar dėl kitų priežasčių nėra galimybių, kad ji bus pajėgi atsiskaityti su kreditoriais ir ateityje. Įmonei atsidūrus tokioje būsenoje, kai ji negali ir negalės atsiskaityti su kreditoriais, atsakingi asmenys privalo inicijuoti bankroto bylą, o atsiskaitymas su kreditoriais, išskyrus atvejus, kai įmonė tokius sandorius sudaryti privalėjo, negali būti vykdomas, kad būtų išvengta neteisėto pranašumo suteikimo vieniems kreditoriams sumažinant likusiųjų galimybes gauti reikalavimų patenkinimą. Pažeidus šias įstatymo

nuostatas, nemokios įmonės sudarytas sandoris gali būti nugincytas CK 6.66 straipsnio pagrindu, o sumokėtos lėšos išreikalautos iš jas neteisėtai gavusio nesąžiningo kreditoriaus.

37. Pripažinti sandorį negaliojančiu actio Pauliana pagrindu bei taikyti teises pasekmes galima tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visumai: 1) kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę; 2) ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises; 3) skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio; 4) skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises; 5) trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas. Be šių sąlygų, taip pat skiriami du šio instituto taikymo ypatumai: 1) actio Pauliana atveju taikomas vienerių metų ieškinio senaties terminas; 2) kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 3K-P-311/2012). Nenustačius bent vienos iš CK 6.66 straipsnyje nurodytų actio Pauliana sąlygų, šiuo pagrindu ieškinys negali būti tenkinamas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-411-611/2017 47 punktą).

38. Tais atvejais, kai įmonei iškelta bankroto byla, teisinių pasekmių klausimas sprendžiamas kitaip, nei kitais atvejais taikant actio Pauliana institutą. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalį kitų įstatymų nuostatos taikytinos tiek, kiek jos neprieštarauja šiam įstatymui. Tokiu atveju CK 6.66 straipsnio nuostatos taikytinos kartu su Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsniu, reglamentuojančiu kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką. Dėl to, Įmonių bankroto įstatyme esant nustatytai kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkai, teismui panaikinus bankrutuojančios įmonės sandorį CK 6.66 straipsnio pagrindu, negali būti taikomos šio straipsnio 4 dalyje nustatytos sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinės pasekmės tik actio Pauliana pareiškusiam kreditoriui. Tokiais atvejais į skolininko nepagrįstai perleistą turtą (ar jo vertę) negali būti nukreipiamas kreditoriaus reikalavimo patenkinimas. Šis turtas (ar jo vertė) turi būti gražinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-573/2005; 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019, 22 punktas).

39. Minėta, kad bankrutavusios įmonės kreditorių reikalavimai tenkinami iš įmonės turto masės ĮBĮ nustatyta tvarka. Ginčui aktualioje ĮBĮ 34 straipsnio redakcijoje nustatyta, kad įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrinti kreditoriaus reikalavimai tenkinami pirmiausia iš lėšų, gautų pardavus įkeistą įmonės turtą, arba perduodant įkeistą turtą. Jei įkeistas turtas perduodamas už didesnę kainą negu įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintų reikalavimų suma, šių lėšų likutis skiriamas kitų kreditorių reikalavimams tenkinti šio įstatymo 35 straipsnyje nustatyta tvarka.

40. Ginčijamų sandorių sudarymo metu galiojusiame ĮBĮ 35 straipsnyje nustatyta tokia kitų kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka: pirmąja eile tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe; žemės ūkio veiklos subjektų reikalavimai sumokėti už parduotus žemės ūkio produktus; antrąja eile tenkinami reikalavimai dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą ir dėl privalomojo valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų; dėl paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės ar garantijų institucijos, už kurios įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, garantija; dėl paramos, suteiktos iš Europos Sąjungos lėšų ir valstybės biudžeto lėšų; trečiąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

Dėl CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtinto reguliavimo tikslų ir taikymo

41. CK 6.930¹ straipsnio „Atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumas“ (2013 m. balandžio 18 d. įstatymo Nr. XII-239 redakcija) 1 dalyje nustatyta, kad skolininkas – fizinis ar juridinis asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti, privalo atsiskaitymus atlikti šia eile: 1) pirmąją eilę atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo išieškojimo; 2) antrąją eilę atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus dėl išmokų, atsirandančių iš darbo ir autorinių sutarčių; 3) trečiąją eilę atsiskaityti pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą (valstybės, savivaldybės, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetus) ir valstybės pinigų fondus; 4) ketvirtąją eilę atsiskaityti pagal vykdomuosius dokumentus kitiems piniginiams reikalavimams patenkinti; 5) penktąją eilę atsiskaityti pagal kitus mokėjimo dokumentus kalendorinio eiliškumo tvarka.

42. CK 6.930¹ straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad atsiskaitymų eilę vykdymo proceso, bankroto, restruktūrizavimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais nustato kiti įstatymai. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymi, kad CK 6.930¹ straipsnyje nustatytas atsiskaitymų eiliškumas esmingai skiriasi nuo įtvirtinto ĮBĮ 35, 36 straipsniuose (nutarties 39–41 punktai).

43. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.923 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 6.930¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamajame rašte, be kita ko, nurodyta, kad Projektu siūloma nustatyti, jog nuostatos dėl mokėjimų eiliškumo turėtų būti taikomos tik tokiu atveju, kai skolininkas (fizinis ar juridinis asmuo), įvertinus jo turimus grynuosius pinigus ir lėšas bankų sąskaitose (negrynuosius pinigus), neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti. Tokiu būdu būtų nustatyta, kad asmuo, turintis finansinių sunkumų, visų pirma turėtų atlikti atsiskaitymus pagal vykdomuosius dokumentus dėl žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, atlyginimo ir išlaikymo išieškojimo, antrąją eilę atsiskaitytų pagal vykdomuosius dokumentus dėl išmokų, kylančių iš darbo ir autorinių sutarčių, trečiąją – pagal mokėjimo dokumentus, nustatančius įmokas į biudžetą (valstybės, savivaldybės ar socialinio draudimo), ketvirtąją – pagal vykdomuosius dokumentus kitiems piniginiams reikalavimams patenkinti ir penktąją – pagal kitus mokėjimo dokumentus kalendorinio eiliškumo tvarka. Toks atsiskaitymų eiliškumas turėtų užtikrinti socialinį teisingumą bei pagerinti įmokų į biudžetą surinkimą.

44. Iš nurodyto teisinio reguliavimo ir jį paskatinusio įstatymų leidėjo tikslų išplaukia, kad, pirma, CK 6.930¹ straipsnyje nustatyta privaloma mokėjimų eiliškumo tvarka yra skirta įmonėms, patiriančioms laikinų finansinių sunkumų – neturinčioms pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti; šis reguliavimas, priešingai negu įtvirtintas ĮBĮ, nesiejamas su įmonės nemokumu ar situacija, kai yra pagrindas konstatuoti, kad įmonė ne tik šiuo metu negali, bet ir negalės ateityje atsiskaityti su kreditoriais (CK 6.930¹ straipsnio 3 dalis). Antra, CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintu reguliavimu siekiama užtikrinti finansinę drausmę ir apsaugoti pirmesnėje eilėje esančių kreditorių teisę lėšas gauti anksčiau už paskesnėje eilėje esančius kreditorius. Taigi, remdamasis CK 6.930¹ straipsnio nuostatomis reikalavimą galėtų reikšti kreditorius, pagal atsiskaitymų eiliškumą esantis pirmiau už gavusį atsiskaitymą, bet ne neteisėtą atsiskaitymą atlikusi įmonė.

Dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisės reikšti ieškinį CK 6.930¹ straipsnio pagrindu (ne)turėjimo

45. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad kasacinio teismo praktika dėl CK 6.930¹ straipsnio taikymo įmonės bankroto procese bankroto administratoriui šio įstatymo pagrindu pareiškus ieškinį dėl pažeidžiant privalomąjį atsiskaitymų eiliškumą sumokėtų lėšų priteisimo į bankrutuojančios įmonės turto masę yra nevienoda.

46. Vienose bylose kasacinis teismas tenkino bankrutuojančios įmonės ieškinį, pareikštą CK 6.930¹ straipsnio pagrindu, nuroydamas, kad šio straipsnio nuostatos yra imperatyvaus pobūdžio, todėl konstatavus, kad skolininkas, atsiskaitydamas su konkrečiu kreditoriumi, pažeidė atsiskaitymo eilę ir (ar) tvarką, laikoma, jog su kreditoriumi atsiskaityta neteisėtai ir šis privalo gražinti skolininkui viską, ką nepagrįstai gavo, kad skolininkas turėtų galimybę atsiskaityti su kreditoriais įstatymo nustatyta tvarka. Sprendžiant, ar skolininko atliktas mokėjimas pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą imperatyvą, turi būti nustatyta, kad skolininkas atsiskaitymo metu neturi pakankamai lėšų visiems pareikštiems reikalavimams patenkinti. Nustatant šią aplinkybę, būtina įvertinti skolininko turimas lėšas grynaisiais ir negrynaisiais pinigais atlikto ginčijamo atsiskaitymo momentu, taip pat pareikštų reikalavimų skolininkui tuo pačiu momentu apimtį. Be to, turi būti nustatyta, kad skolininkas, esant pirmiau aptartai sąlygai, atliko mokėjimą pažeisdamas CK 6.930¹ straipsnio 1 ar 2 dalyje nustatyta eiliškumą, t. y. turi būti nustatyta, ar egzistuoja pirmesnės eilės kreditoriai, kaip jie įvardijami aptartoje normoje, palyginti su kreditoriumi, kuriam atliktas mokėjimas yra ginčijamas. Tik esant šių dviejų sąlygų visumai, skolininko atliktas mokėjimas gali būti pripažįstamas pažeidžiančiu CK 6.930¹ straipsnio reikalavimą ir atitinkamai negaliojančiu CK 1.80 straipsnyje įtvirtintu pagrindu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-351-611/2017, 21–24 punktai; 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-458-687/2018, 32 punktas). Analogiškai spręsta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 26 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-175-403/2018, 2019 m. balandžio 4 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-129-695/2019, kt.

47. Kitoje byloje teisėjų kolegija vertino, kad apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, jog skolininko atliktas ginčijamas mokėjimas pažeidžia CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintą imperatyvą, todėl sandoris negalioja (CK 1.80 straipsnio 1 dalis), nepagrįstai tenkino ieškinį, kurį pareiškė ne šios nutarties 39 punkte nurodytos ieškovės kreditorės (tos, kurios iš jų turėjo ankstesnius reikalavimus ieškovei nei atsakovei), bet ieškovė (bankrutuojanti įmonė), teigdama, kad dėl pirmenybės suteikimo atsakovei atsiskaitant su ja, kaip tik su viena iš kreditorių, pažeistos visų kitų jos kreditorių teisės ir teisėti interesai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-313-403/2018, 40 punktas).

48. Kitoje byloje teisėjų kolegija konstatavo, kad aplinkybė, jog įmonė, neturėdama pakankamai lėšų, suteikdama pirmenybę atsiskaito su vienu iš kreditorių, savaime nepatvirtina kitų kreditorių tiesioginio ieškinio teisės įmonės bankroto atveju. CK 6.930¹ straipsnis nustato atsiskaitymų grynaisiais ir negrynaisiais pinigais eiliškumą tose situacijose, kai skolininkas neturi pakankamai lėšų visiems kreditorių reikalavimams pareikšti, t. y. patiria laikinus laisvų lėšų trūkumus, tačiau nėra nemokus. Aptariamo straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad jame nustatyta mokėjimo eiliškumo tvarka netaikoma vykdymo proceso, bankroto, restruktūrizavimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Taigi tuo atveju, kai įmonė tampa nemoki, atsakingi asmenys turi kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo, o bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai turi būti tenkinami Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka. Esant būtinų sąlygų, nustatytų CK 6.66 straipsnyje, visetui, nemokios įmonės atsiskaitymas, nepagrįstai suteikiant pirmenybę vienam iš kreditorių, galėtų būti pagrindas bankroto byloje reikšti actio Pauliana visų įmonės kreditorių naudai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-540-469/2018, 32 punktas).

49. Teisėjų kolegija pažymi, kad bylose, kuriose buvo patenkinti CK 6.930¹ straipsnio pagrindu pareikšti bankrutuojančios įmonės administratoriaus reikalavimai, nebuvo analizuoti pirmiau šioje nutartyje aptarti ĮBĮ ir CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtinto teisinio reglamentavimo dėl kreditorių interesų gynimo tikslai bei jų taikymo ypatumai, be kita ko, tai, kad šiuose įstatymuose nustatytas skirtingas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas; nebuvo įvertinta, kad, bankroto byloje CK 6.930¹ straipsnio pagrindu panaikinus atsiskaitymo sandorį ir priteisus lėšas į bankrutuojančios įmonės turto

masę, nebuvo pasiekti CK 6.930¹ įtvirtinto reglamentavimo tikslai, t. y. neapgintos pirmumo teisę gauti atsiskaitymą turėjusio asmens teisės. Dėl nurodytų aplinkybių teisėjų kolegija prieina prie išvados, kad ši kasacinio teismo praktika keistina.

50. Apibendrinama aptartas įstatymo ir teismų praktikos nuostatas, išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į iš dalies nenuoseklią kasacinio teismo praktiką šioje srityje ir į dėl to kylantį poreikį ją tikslinti, įgyvendindama kasacinio teismo funkciją formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką bei vadovaudamasi CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktu, formuluoja tokią teisės aiškinimo taisyklę: CK 6.930¹ straipsnis nereglamentuoja nemokios įmonės atsiskaitymų su kreditoriais tvarkos ir nėra skirtas bankrutuojančios įmonės ar jos kreditorių teisėms ginti, todėl įmonės bankroto administratorius neturi teisės reikšti ieškinio dėl lėšų priteisimo CK 6.930¹ straipsnio pagrindu.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

51. Ieškovė kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė CPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktą, 327 straipsnio 1 dalies 2 punktą, 2 dalį, konstatavęs, jog pirmosios instancijos teismas nepasisakė dėl CK 6.66 straipsnyje nustatytų pagrindų, tačiau negražindamas bylos nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui ir nevertindamas ginčijamų sandorių CK 6.66 straipsnio pagrindu. Šiuos kasacinio skundo argumentus teisėjų kolegija pripažįsta nepagrįstais.

52. *CPK 135 straipsnyje nustatyta, kad teismui pareiškiamas ieškinys turi atitikti bendruosius reikalavimus, keliamus procesinių dokumentų turiniui. Ieškinyje, be kitų privalomų duomenų, turi būti nurodomos aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimą (faktinis ieškinio pagrindas); įrodymai, patvirtinantys ieškovo išdėstytas aplinkybes; ieškovo reikalavimas (ieškinio dalykas). Ieškovas neprivalo nurodyti teisinio savo reikalavimų pagrindo, kaip ne kartą nurodyta kasacinio teismo, tai – bylą nagrinėjančio teismo prerogatyva (CPK 270 straipsnio 4 dalies 4 punktas) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-248/2018 38 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2019 m. rugpjūčio 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-254-1075/2019 57 punktą; 2019 m. lapkričio 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-334-823/2019 37 punktą). Taigi, teismas turi pareigą teisiškai kvalifikuoti ieškinio faktinį pagrindą sudarančias aplinkybes, šios pareigos nevykdymas gali lemti priimto sprendimo nepagrįstumą, tačiau teismas neturi teisės keisti faktinio ieškinio pagrindo.*

53. *Nagrinėjamoje byloje ieškovė faktiniu ieškinio pagrindu nurodė aplinkybes, patvirtinančias, kad atsiskaitant su atsakove buvo pažeistas CK 6.930¹ straipsnyje įtvirtintas mokėjimų eiliškumas, ir šiuo pagrindu (kad buvo apeiti pirmesni pagal mokėjimų eilę kreditoriai) reikšė reikalavimą dėl lėšų priteisimo. Nors ieškinyje nurodyta, kad ieškovė atsiskaitymų metu buvo nemoki, tačiau konkrečių aplinkybių, patvirtinančių, kad įmonės būseną atitiko ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalyje nustatytus kriterijus, nenurodyta. Ieškinyje taip pat nėra nurodomos kitos faktinės aplinkybės, būtinos reikalavimui kvalifikuoti pagal CK 6.66 straipsnį, be kita ko, pavirtinančios atsakovės nesąžiningumą ir kt. (nutarties 37 punktas). Įvertinusi nurodytas aplinkybes teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismai neturėjo pagrindo ieškovės reikalavimams taikyti actio Pauliana institutą.*

Dėl bylos procesinės baigties

54. Apibendrinama aptartų aplinkybių visumą teisėjų kolegija konstatuoja, kad kasacinio skundo argumentai nesudaro teisinio pagrindo pakeisti ar panaikinti skundžiamo apeliacinės instancijos teismo sprendimo.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

55. CPK 93 straipsnio 1 dalis nustato, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Pagal CPK 98 straipsnio 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas. Dėl šių išlaidų priteisimo šalis teismui raštu pateikia prašymą su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. Šios išlaidos negali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidų dydį patvirtinantys įrodymai nepateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos. Nagrinėjamu atveju atsakovė atsiliepime į kasacinį skundą prašo priteisti iš ieškovės BUAB „Niskama“ patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, tačiau nepateikė šias išlaidas patvirtinančių įrodymų, todėl jų atlyginimo klausimas nėra sprendžiamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. sausio 29 d. sprendimą palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Goda Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Alė Bukavinienė

Andžej Maciejewski

Sigita Rudėnaitė

Dalia Vasarienė

Vincas Verseckas

</div